بررسی تقلب تحصیلی در میان دانشجویان دختر و پسر

دکتر احمد خامسان* و محمداصغر امیری

گروه روانشناسی، دانشکدهٔ روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه بیرجند

چکیده

زمینه: تقلب یا فریبکاری از پدیده‌های غیراخلاقی رایج در نظامهای آموزشی است که با گسترش فناوری به طور فزاینده‌ای تسهیل شده و رواج پیدا کرده است. تقلب در موقعیتهای آموزشی اغلب به و صورت تقلب در امتحانات و تقلب در تکالیف درسی صورت می‌گیرد. در این پژوهش میزان و شیوع انواع تقلب تحصیلی در بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه بیرجند بررسی شده است.

روش کار: روش پژوهش توصیفی- مقایسه‌ای و جامعهٔ پژوهش، دانشجویان دانشگاه بیرجند بوده‌اند. نمونهٔ پژوهش، ۴۰۰ دانشجوی دختر و پسر بوده‌اند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از ۴ دانشکده و ۳۰ رشتهٔ تحصیلی انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامهٔ محقق‌ساختهٔ سنجش میزان و نگرش نسبت به تقلب بوده است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان می‌دهد میانگین انجام تقلب در امتحانات کمتر از حد متوسط است، اما باور عمومی به رواج تقلب بالاتر از حد متوسط می‌باشد. میزان تقلب در پسران بیش از دختران و باور به عمومیت داشتن تقلب در دختران به طور معنادار بیش از پسران بود. رایجترین شیوهٔ انجام تقلب در جلسات امتحان، نگاه کردن و نوشتن روی کاغذ، و رایجترین شیوهٔ تقلب در تکالیف درسی، گرفتن تکلیف از هم‌کلاسی و از اینترنت می‌باشد. در ارتباط با علت تقلب، نتایج پژوهش نشان می‌دهد، عوامل درونی نظیر عدم مسؤولیت‌پذیری و عدم وقت کافی بیش از عوامل بیرونی نظیر سخت بودن تکلیف و توقع زیاد از دانشجو به عنوان علت تقلب توسط دانشجویان مورد تأکید قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری: بسیاری از انواع تقلب با وضع قوانین، آموزش درست و مدیریت آموزشی قابل اجتناب بوده و موجب تقویت روحیهٔ اخلاق علمی در نظام آموزش عالی خواهد شد. با توجه به گسترش فناوری اطلاعات در نظام آموزشی، روشهای کشف و کاهش تقلب الکترونیکی از مواردی است که باید از هم اکنون مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد. تقلب و فریبکاری تحصیلی پدیده‌ای است که رواج و شیوع آن در محیطهای تحصیلی کشورمان انکارناپذیر است. بنابراین برای درک علت تقلب و فریبکاری تحصیلی و همچنین شناسایی متغیرهای همبسته با آن لازم است پژوهشهای گسترده‌ای در سطح کشور انجام گیرد.

کلیدواژه‌ها: تقلب تحصیلی، فریبکاری تحصیلی، اخلاق علمی، عدم صداقت آموزشی

سرآغاز

تقلب[1] یا فریبکاری پدیده‌ای فراگیر است که نظامهای آموزشی از سالیان دور با آن روبرو بوده و از بابت آن هزینه‌های زیادی را متحمل شده‌اند. این پدیده به عنوان یکی از عوامل مهم تهدید کنندهٔ یادگیری فراگیران مطرح و اغلب میان دانشجویان به اندازه‌ای فراگیر است که اکثر آنها نوعی بی‌صداقتی تحصیلی[2] را

* **نویسنده مسؤول:** نشانی الکترونیکی: khamesan@yahoo.com

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

در طول دوران تحصیل خود گزارش نموده‌اند (۱). اگر چه در مورد میزان شیوع تقلب نمی‌توان درصد مشخصی را تعیین کرد، پژوهشهای متعدد در کشورهای مختلف نشان داده‌اند تقلب خاص یک دورهٔ تحصیلی، یک دانشگاه و یک کشور نبوده و در تمامی دنیا دیده می‌شود (۵-۱). از سوی دیگر، نرخ تقلب در سی سال گذشته به‌طور منظم در حال افزایش بوده و با پیشرفت فناوریهای جدید به حدی شایع شده که می‌توان آن را معضلی همه‌گیر در مراکز آموزشی دانست (۶).

تقلبِ تحصیلی انواع گوناگونی داشته و تقسیم بندیهای متعددی برای آن پیشنهاد شده است. در دنیای رقومی قرن بیست و یکم، تقلبِ تحصیلی دامنهٔ وسیعی از چاپ مقالات دریافت شده از طریق اینترنت، تا استفاده از وسایل گوناگون الکترونیکی به‌منظور تقلب را شامل می‌شود. رتینگر و کرامر ضمن تقسیم انواع تقلبِ تحصیلی، به‌تقلب در آزمون‌ها و تقلب در تکالیف درسی (دزدی ادبی۳) اشاره نمود، برای هر یک نمونه‌هایی را ذکر کرده‌اند (۷):

تقلب در آزمون

استفاده از یادداشتهای غیرمجاز در آزمون باز یا آزمونهای منزل

استفاده از یادداشت غیرمجاز در آزمون کلاس

رونویسی پاسخ آزمون باز و حل آزمون در منزل از روی شخص دیگر

رونویسی آزمون کلاسی از روی شخص دیگر

اجازه دادن یا اجازه گرفتن برای رونویسی پاسخهای آزمون

تقلب در تکالیف درسی

ارائهٔ مقاله‌ای که از جای دیگر گرفته شده (به سرقت رفته)

رونویسی کردن تکلیف منزل از تکلیف شخص دیگر

اجازه دادن به سایر افراد برای رونویسی کردن تکلیف منزل

انجام تکلیف توسط فرد دیگر

انجام تکلیف برای سایر افراد

انجام تکلیف فردی با سایر اشخاص

رتینگر و جردن به دو دسته متغیر به‌عنوان علل تقلب اشاره کرده‌اند: *متغیرهای فردی* (شخصی) و *متغیرهای بافتی یا زمینه‌ای* (۸). در مقایسه با پژوهشهای انجام شده پیرامون عوامل بافتی و زمینه‌ای تقلب، بیشتر پژوهشها بر متغیرهای فردی متمرکز بوده‌اند (۹). برای نمونه بین سالهای ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ اغلب تحقیقات پیرامون تقلب دانشجویان، بر نقش عوامل فردی مرتبط با رفتار تقلب متمرکز بوده است (۹). عوامل فردی، ویژگیهایی هستند که به‌وسیلهٔ نسل یا به وسیلهٔ موقعیتی که فرد در آن متولد می‌شود (مانند مذهب و ملیت) تعیین می‌گردند (۱۰). متغیرهای خصیصه‌ای یا فردی که بیشترین ارتباط را با انجام عدم‌صداقت تحصیلی (تقلب) دارند، عبارتند از: موفقیت تحصیلی، سن، درگیری در فعالیتهای اجتماعی، رشتهٔ تحصیلی، جنسیت، معدل، اخلاق‌کاری، شخصیت نوع A، رویکرد رقابتی به پیشرفت تحصیلی و عزت نفس (۴، ۹ و ۱۱). ارتباط عوامل موقعیتی یا بافتی بر تقلب نیز مورد توجه پژوهشگران بوده است. عوامل بافتی به فشارهای بیرونی گفته می‌شود که بر فرد تحمیل و موجب ترغیب یا منع تقلب می‌گردند (۱۰). از مهمترین این عوامل می‌توان به تأثیرات گروه همسال، استادان و معلمان و سیاستهای آموزشی اشاره کرد (۱۱).

به دلیل شیوع فزاینده و اهمیت تقلب تحصیلی، پژوهشهای زیادی در خارج کشور برای بررسی علل و عواقب تقلب تحصیلی انجام شده است (به طور مثال، بیش از ۱۱۲۱ منبع در پایگاه اطلاعاتی اریک۴ تا اوایل سال ۲۰۱۰ با کلید واژهٔ تقلب، بازیابی شد). اما در ایران پژوهشهای علمی پیرامون تقلب تحصیلی بسیار اندک بوده است. در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی (سید www.sid.ir و مگ ایران www.magiran.com) در بخش مقاله‌ها تنها سه مقاله (۵، ۱۲ و ۱۳) پیرامون تقلب تحصیلی بازیابی شد، که دو مقاله مستخرج از پایان‌نامهٔ دکتری حرفه‌ای در رشتهٔ پزشکی (۵ و ۱۲) می‌باشد. اطلاعات بازیابی شده از پایگاه اطلاعاتی ایران داک (www.irandoc.ac.ir) نیز از پنج پایان‌نامهٔ بازیابی شده، دو پایان‌نامه در رشتهٔ دکتری حرفه‌ای (۴ و ۱۴) و سه پایان‌نامه در رشتهٔ کارشناسی‌ارشد روانشناسی تربیتی (۱۵، ۱۶ و ۱۷) انجام شده است.

در ایران دو پژوهش انجام شده به‌بررسی نگرش دانشجویان به تقلب در تدوین پایان‌نامه و آزمونها پرداخته‌اند. نیک‌پور نگرش دانشجویان نسبت به انواع تقلب در مراحل تدوین

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

پایان‌نامه را بررسی کرده است (۱۴). نتایج این پژوهش نشان می‌دهد حدود ۵۰ درصد دانشجویان در تدوین پایان‌نامهٔ تحصیلی‌شان مرتکب جعل[5] و تحریف داده‌ها شده‌اند. از سوی دیگر، بیش از نیمی از افراد گروه نمونه، نگرش منفی به انجام تقلب داشته‌اند. سیدحسینی داورانی نیز نظر دانشجویان در مورد تقلب امتحانی و فراوانی نسبی آن را بررسی کرده است (۴). نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که نرخ شیوع برخی از انواع تقلب نزدیک به ۵۰ درصد است. به‌طور مثال، آگاه نکردن استاد هنگامی که در تصحیح ورقه اشتباه شود (۵۰/۷٪)، نگاه کردن از روی دست دیگران و یا در معرض دید قرار دادن برگه‌ها (۵۲/۴٪) و دریافت و ارسال پاسخ سؤالات از طریق ایما و اشاره (۴۹/۴٪). در این پژوهش تفاوت معناداری در نگرش به تقلب بر اساس جنسیت به دست نیامده است.

سپهری‌نیا تأثیر عزت نفس بر نگرش نسبت به تقلب و اقدام به آن را در دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع راهنمایی بررسی کرده است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد دانش‌آموزان دختر نگرش منفی‌تری نسبت به‌تقلب دارند، اما در اقدام به تقلب تفاوت معناداری بین دو جنس وجود ندارد. از سوی دیگر، دانش-آموزان با عزت نفس بالا نسبت به دانش‌آموزان با عزت نفس پایین، نگرش منفی‌تری نسبت به تقلب داشتند (۱۵). مرادی و سعیدی‌جم علل گرایش به تقلب را در دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه همدان بررسی کرده‌اند (۱۳). در این پژوهش، عدم انگیزه برای یادگیری، راحت‌طلبی یادگیرنده، فشرده بودن زمان امتحانات و سخت‌گیری بیش از حد استادها به‌عنوان عمده‌ترین علل گرایش به تقلب ذکر شده است. از سوی دیگر، تفاوت معناداری بین دو جنس از نظر انجام مشاهده به‌دست نیامده است.

سپهری‌نیا و دریس (۱۷ و ۱۵) تأثیر تهدید به تنبیه خفیف و شدید را بر نگرش به‌تقلب و اقدام به آن را در دانش‌آموزان پسر و دختر بررسی کرده‌اند. نتایج این پژوهشها نشان می‌دهد تهدید به تنبیه خفیف در ایجاد نگرش منفی و کاهش اقدام به تقلب از تهدید به تنبیه شدید مؤثرتر بوده است. از سوی دیگر، دانش‌آموزان با وضعیت اقتصادی و اجتماعی بالاتر نگرش منفی‌تری به تقلب، در مقایسه با دانش‌آموزان با وضعیت اقتصادی و اجتماعی پایین‌تر داشته‌اند.

با توجه به‌پژوهشهای علمی اندک پیرامون تقلب و فریبکاری تحصیلی در داخل ایران، عدم انجام پژوهش پیرامون شیوع و نگرش به تقلب در دانشگاه‌های دولتی، عدم توجه به دو نوع اصلی تقلب در امتحانات و تکالیف درسی به طور همزمان و عدم پرداختن به انواع جدید تقلب با توجه به شیوع فزایندهٔ فناوری اطلاعات، هدف پژوهش حاضر بررسی هر دو نوع رایج تقلب (در آزمون و در تکالیف درسی) بوده است. در این پژوهش ضمن بررسی شیوع تقلب، تفاوتهای جنسیتی در انجام و نگرش به تقلب نیز مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۱: اطلاعات جمعیت شناختی (جنسیت، نوع، سال ورود و معدل) گروه نمونه به تفکیک دانشکده به‌درصد

		جنسیت		نوع		سال تحصیل				معدل			
	تعداد	دختر	پسر	روزانه	شبانه	۱	۲	۳	۴	زیر ۱۴	۱۴ تا ۱۵/۹۹	۱۶ تا ۱۷/۹۹	۱۸ تا ۲۰
ادبیات	۱۰۳	۴۹/۵	۵۰/۵	۷۲/۸	۲۷/۲	۵/۸	۳۰/۱	۵۴/۴	۹/۷	۱۱/۷	۵۱/۵	۳۱/۱	۵/۸
علوم	۱۰۰	۴۹	۵۱	۷۷	۲۳	۲۱	۴۰	۱۵	۲۳	۳۳	۴۶	۲۱	۰
فنی	۱۰۱	۴۹/۵	۵۰/۵	۸۱/۲	۱۸/۸	۲۰/۸	۲۴/۸	۳۲/۷	۲۱/۸	۱۵/۸	۶۴/۴	۱۹/۸	۰
کشاورزی	۹۶	۴۹	۵۱	۸۴/۴	۱۵/۶	۷/۳	۴۴/۸	۳۳/۳	۱۴/۶	۱۰/۴	۴۰/۶	۴۱/۷	۷/۳
کل	۴۰۰	۴۹/۳	۵۰/۷	۷۸/۸	۲۱/۲	۱۳/۸	۳۴/۸	۳۴/۳	۱۷/۳	۱۷/۸	۵۰/۸	۲۸/۳	۳/۳

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

روش

روش تحقیق توصیفی و جامعهٔ تحقیق کلیهٔ دانشجویان دانشگاه بیرجند در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ (۷۵۶۷ دانشجو) بودند. ۴۰۰ دانشجو (۱۹۷ دختر و ۲۰۳ پسر) برمبنای جدول کرجسی و مورگان و به صورت تصادفی خوشه‌ای از چهار دانشکده (علوم پایه، ادبیات و علوم انسانی، کشاورزی و فنی-مهندسی) و سی رشتهٔ تحصیلی انتخاب شدند. اطلاعات کامل جمعیت شناختی گروه نمونه شامل جنسیت، نوع تحصیل، سال تحصیل و معدل به‌تفکیک دانشکده در جدول شمارهٔ ۱ ارائه شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته بوده که برمبنای پرسشنامه‌های رایج تهیه شد (۷ و ۸). این پرسشنامه دارای دو بخش شامل تقلب در امتحانات (مانند رونویسی کردن از برگهٔ امتحانی دیگران و اجازه دادن به‌دیگران برای رونویسی) و تقلب در تکالیف درسی (مانند استفاده از منابع برخط غیرمعتبر و تحریف بخش منابع و کتاب‌شناسی) بود. در هر بخش چهار سؤال در مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای از اصلاً (نمره ۱) تا خیلی زیاد (نمره ۵) مورد سنجش قرار گرفت. سؤالاتی به صورت بازپاسخ نیز برای روش تقلب در امتحانات و تکالیف تحصیلی پرسیده شدند. روایی پرسشنامه از طریق مشورت با استادان گروههای علوم تربیتی و روانشناسی مورد بررسی قرار گرفت. آلفای کرنباخ برای سؤالات چند گزینه‌ای ۰/۷۲ به‌دست آمد.

بعد از ساخت پرسشنامه و بررسی اعتبار و روایی آن، و تعیین حجم نمونه بر اساس اطلاعات آموزش دانشگاه، با مراجعه به دانشکده‌ها پرسشنامه‌ها بر مبنای رشته‌های تحصیلی، جنسیت و سال ورود در اختیار دانشجویان انتخاب شده قرار گرفت. بعد از ورود داده‌ها به نرم‌افزار SPSS، برای پاسخ دادن به سؤالات و آزمون فرضیه‌های پژوهش، از شاخصهای آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، میانه و نما) و برای آزمونهای استنباطی، t گروههای مستقل استفاده شده است.

یافته‌ها

اطلاعات پرسشنامه در دو بخش تقلب در جلسات امتحان و تقلب در تکالیف درسی جمع‌آوری شد. نتایج توصیفی پیرامون میزان انجام تقلب توسط دانشجو در جلسات امتحان در جدول شمارهٔ دو ارائه شده است.

میزان تقلب دانشجویان در ۵ گزینهٔ اصلاً (هیچ‌وقت تقلب نکرده‌ام)، کم (بین ۱ تا ۵ بار)، تاحدودی (بین ۵ تا ۱۰ بار)، زیاد (بیش از ده بار) و خیلی زیاد (اکثر اوقات) مورد سنجش قرار گرفت. بر اساس نتایج جدول شمارهٔ ۲، میانگین میزان تقلب در دانشجویان ۲/۲۴ (SD=۱/۱۸) بوده که نشان می‌دهد اکثر دانشجویان بین یک تا ۵ بار (گزینهٔ دوم) در جلسات امتحان تقلب کرده‌اند.

سایر متغیرها در سؤالات با مقیاس لیکرت (از اصلاً تا خیلی زیاد) مورد سنجش قرار گرفتند. نتایج جدول شمارهٔ ۲ نشان می‌دهد که بیشتر دانشجویان معتقدند فناوری بر میزان انجام تقلب در جلسات امتحان تأثیر داشته (میانگین ۳/۱۵)، تقلب امری رایج در جلسات امتحان است (میانگین ۳/۳۰)، تقلب غیراخلاقی است (۳/۸۳)، رشته در انجام تقلب تأثیر دارد (میانگین ۳/۲۸) و دسترسی به‌فناوری موجب تسهیل انجام تقلب

جدول ۲: میانگین و انحراف معیار شاخصهای تقلب در جلسات امتحان و تکالیف درسی

	امتحان				نگرش		تکالیف درسی	
	میزان تقلب	تأثیر فناوری بر تقلب در امتحان	عمومیت داشتن تقلب در امتحان	غیراخلاقی بودن تقلب	تأثیر رشته در تقلب	میزان استفاده از ابزار الکترونیکی در تقلب تکالیف	تأثیر دسترسی به فناوری در تسهیل تقلب در تکالیف
میانگین	۲/۲۴	۳/۱۵	۳/۳۰	۳/۸۳	۳/۲۸	۲/۸۵	۳/۶۵
انحراف استاندارد	۱/۱۸	۱/۰۴	۱/۴۲	۰/۸۳	۲/۳۲	۱/۱۶	۰/۹۷

* حداکثر نمره = ۵ و حداقل نمره = ۱، با میانگین متوسط = ۳

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

می‌شود (میانگین ۳/۶۵). از سوی دیگر، میزان نزدیک به متوسط استفاده از ابزارهای الکترونیکی در انجام تکالیف درسی امری رایج بوده است (میانگین ۲/۸۵).

نتایج مربوط به‌مقایسهٔ نظرات دانشجویان دختر و پسر در ارتباط با میزان تقلب توسط دانشجو، تأثیر فناوری در وقوع تقلب (امتحانات)، نگرش در ارتباط با غیراخلاقی بودن تقلب، عمومیت داشتن تقلب در بین دانشجویان و تأثیر رشته در وقوع تقلب در امتحانات و نتایج مربوط به مقایسهٔ نظرات دانشجویان دختر و پسر در ارتباط با استفاده از ابزارهای الکترونیکی و تأثیر فناوری اطلاعات در تسهیل وقوع تقلب در تکالیف درسی با استفاده از آزمون t گروههای مستقل در جدول شمارهٔ ۳ نشان داده شده است.

پسر از نظر آماری تفاوت معنادار است. میانگینهای ارائه شده در جدول شمارهٔ سه نشان می‌دهد که در میزان تقلب، پسران بیش از دختران گزارش انجام تقلب را داده‌اند. از سوی دیگر، دختران بیش از پسران معتقد بوده‌اند که تقلب امری رایج در جلسات امتحان است. به‌علاوه، نتایج ارائه شده در این جدول نشان می‌دهد که در استفاده از ابزارهای الکترونیکی بدون ارجاع بین دانشجویان دختر و پسر از نظر آماری تفاوت معنادار است (t=۲/۵۴، p<۰/۰۵). بررسی میانگینها نشان می‌دهد در این شاخص پسران بیش از دختران معتقد بوده‌اند از ابزارهای الکترونیکی بدون ارجاع به‌منظور تقلب استفاده می‌شود.

نتایج تحقیق پیرامون بیشترین نوع تقلب در جلسات امتحان (چهار شیوهٔ رایج تقلب در جلسات امتحان را رتبه‌بندی نموده-

جدول ۳: نتایج آزمون t برای مقایسهٔ نظرات دانشجویان دختر و پسر در حوزه‌های تقلب در جلسات امتحان و تکالیف درسی

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	sig
میزان تقلب	پسر	۲۰۳	۲/۴۴	۱/۲۵	۳/۵۰۶**	۰/۰۰۱
	دختر	۱۹۷	۲/۰۳	۱/۰۷		
تأثیر فناوری در وقوع	پسر	۲۰۳	۳/۰۷	۱/۰۳	۱/۶۰	۰/۱۱۰
	دختر	۱۹۶	۳/۲۳	۱/۰۳		
غیراخلاقی بودن	پسر	۲۰۲	۳/۲۸	۱/۳۹	۰/۰۹۷	۰/۹۲۳
	دختر	۱۹۶	۳/۳۰	۱/۴۵		
عمومیت داشتن	پسر	۲۰۳	۳/۷۳	۰/۸۳	۲/۳۵*	۰/۰۱۹
	دختر	۱۹۷	۳/۹۳	۰/۸۲		
تأثیر رشته	پسر	۲۰۳	۳/۱۲	۱/۱۸	۱/۳۵	۰/۱۷۸
	دختر	۱۹۷	۳/۴۳	۳/۰۷		
استفاده از ابزارهای الکترونیکی بدون ارجاع	پسر	۲۰۳	۲/۹۹	۱/۰۹	۲/۵۴*	۰/۰۱۱
	دختر	۱۹۷	۲/۷۰	۱/۲۱		
تأثیر فناوری در تسهیل	پسر	۲۰۳	۳/۶۲	۰/۹۶	۰/۶۱۵	۰/۵۳۹
	دختر	۱۹۷	۳/۶۸	۰/۹۷		

* p<۰/۰۵, ** p<۰/۰۱

نتایج ارائه شده در جدول شمارهٔ سه نشان می‌دهد که در میزان تقلب توسط دانشجو در جلسات امتحان (t=۳/۵۰۶، p<۰/۰۱) و نظر دانشجو در مورد عمومیت داشتن تقلب در جلسات امتحان (t=۲/۳۵، p<۰/۰۵) بین دانشجویان دختر و

ایم)، بیشترین نوع تقلب در انجام تکالیف درسی (خواسته شد چهار شیوهٔ رایج تقلب در انجام تکالیف درسی را رتبه‌بندی) و علت تقلب در انجام تکالیف درسی، (چهار علت اصلیِ تقلب در انجام تکالیف درسی) در جدول شمارهٔ ۴ ارائه شده است.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

جدول ۴: فراوانی رتبه، نما و میانهٔ انواع تقلب در جلسات امتحان، انواع روشهای تقلب در انجام تکالیف درسی و علت تقلب در تکالیف درسی

		فراوانی در رتبه				نما	میانهٔ رتبه‌ها
		۱	۲	۳	۴		
انواع تقلب در امتحان	نوشتن روی کاغذ	۴۱/۲	۴۱/۲	۱۶/۲	۱/۴	۱	۲
	نوشتن روی اعضاء بدن	۱۱/۹	۲۲/۱	۴۹/۴	۱۶/۶	۳	۳
	استفاده از تلفن همراه	۵	۷/۵	۱۶/۳	۷۰/۸	۴	۴
	نگاه کردن	۵۸/۷	۲۴/۲	۱۰/۹	۶/۲	۱	۱
انواع تقلب در تکالیف	گرفتن مقاله از اینترنت	۳۶/۴	۲۱/۹	۲۳/۵	۱۸/۲	۱	۲
	خرید مقاله	۶/۳	۱۳/۳	۳۳	۴۷	۴	۳
	گرفتن تکلیف از همکلاسیها	۶۴/۵	۲۲/۴	۸/۴	۴/۸	۱	۱
	محول کردن کار به سایر افراد	۱۰/۷	۳۵	۲۹/۳	۲۵	۲	۳
علت تقلب	عدم مسؤولیت پذیری	۵۰	۱۱/۱	۱۲/۷	۲۶/۲	۱	۱
	عدم وقت کافی	۲۷/۱	۳۰/۲	۲۸/۳	۱۴/۵	۲	۲
	سخت بودن تکلیف	۲۴/۳	۴۰/۱	۲۶	۹/۵	۲	۲
	توقع زیاد از دانشجو	۲۰/۶	۱۴/۲	۲۵/۲	۴۰	۴	۳

نتایج ارائه شده در جدول شمارهٔ چهار نشان می‌دهد رایجترین شیوهٔ تقلب در جلسات امتحان به‌ترتیب نگاه روی کردن ورقهٔ سایر دانشجویان، نوشتن از روی کاغذ، نوشتن روی اعضای بدن و استفاده از تلفن همراه می‌باشد. علاوه بر موارد فوق روشهای دیگری مانند پرسیدن از دیگران، استفاده از جزوه یا کتاب، تعویض برگه، تعویض چرک‌نویس و نوشتن روی دستمال کاغذی نیز برای تقلب توسط دانشجویان مورد استفاده قرار می‌گیرد. در ارتباط با رایجترین شیوهٔ تقلب در انجام تکالیف درسی، نتایج ارائه شده در جدول شمارهٔ چهار نشان می‌دهد گرفتن تکلیف از هم‌کلاسی، گرفتن مقاله از اینترنت، محول کردن کار به‌سایر افراد و خرید مقاله (به ترتیب) رایج‌ترین شیوه‌ها می‌باشد. در ضمن علاوه بر موارد فوق، استفاده از تکالیف تکراری و نوشتن از کتب حل تمرین نیز به‌عنوان سایر روشهای تقلب توسط دانشجویان معرفی شدند. در ارتباط با مهمترین علت تقلب در انجام تکالیف درسی نیز نتایج ارائه شده در جدول شمارهٔ چهار نشان می‌دهد، به‌ترتیب، عدم مسؤولیت‌پذیری، عدم وقت کافی، سخت بودن تکلیف و توقع زیاد از دانشجو مهمترین علل بوده‌اند. در ضمن علاوه بر موارد فوق، تنبلی دانشجو، عدم برنامه‌ریزی دانشجو، ضعف استادان در تدریس، سختگیری استادان، بی‌اهمیت بودن تکلیف، ارتباط معدل با آینده شغلی و عمومیت داشتن این اشکال تقلب (عادی و معمول بودن) به‌عنوان علل تقلب ذکر شده‌اند.

بحث

اولین و بیشترین مطالعات تقلب در نظام آموزشی کشور آمریکا انجام گرفته است (۹). این پژوهشها نشان داد که تقلب پدیده‌ای شایع و در حال افزایش است. همچنین تقلب و فریبکاری تحصیلی در بسیاری از کشورهای دیگر از جمله؛ بریتانیا، کانادا، ژاپن، نیوزلند و سایر کشورها مطالعه شده است (۳). تمرکز بعضی از پژوهشها بر تفاوتهای جمعیت شناختی (مانند جنسیت، موفقیت، سن)، عوامل روانشناختی (مانند استدلال اخلاقی، نگرش نسبت به‌تقلب) و تمرکز بعضی دیگر از پژوهشها بر عوامل محیطی یا بافتی (مانند اندازه کلاس و سهولت تقلب) بوده است (۱۸). اما با وجود این، در ایران پژوهشهای اندکی در زمینهٔ تقلب و فریبکاری تحصیلی انجام شده است.

نتایج این پژوهش برخلاف یافته‌های سیدحسینی داورانی (۴) نشان می‌دهد میانگین انجام تقلب در امتحانات کمتر از حد متوسط می‌باشد. هر چند با توجه به نتایج به‌دست آمده فراوانی انجام تقلب، حالت بحرانی ندارد، اما با توجه به غیراخلاقی بودن

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

این عمل، وجود میانگین ۲/۲۴ در انجام تقلب کـه نـشان‌دهنـدۀ انجام تقلب بیش از ۵ بار در طی دورۀ دانشجویی اسـت نیازمنـد توجه است. از سوی دیگر، هر چنـد اکثریـت دانـشجویان انجـام عمل تقلب توسط خود را کمتر از حد متوسط گزارش کرده‌اند، اما باور عمومی آنها به رواج تقلب بالاتر از حد متوسط (۳/۳۰) بـوده است. این باور از یک سو نشان دهندۀ جو عمومی در محیطهای دانشجویی است، و از طرف دیگر، خود می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل تشویق کنندۀ تقلب محسوب گردد.

اما نتایج این پژوهش همانند یافته‌هـای نـی‌یـا و همکـاران (۱۹)، نشان داد تفاوت معنـاداری بـین دو جـنس از نظـر میـزان تقلب و نظر آنها پیرامون عمومیت داشـتن تقلـب وجـود دارد. در انجام تقلب، میانگین گروه دختران به طـور معنـادار پـایین‌تـر از گـروه پـسران اسـت. بعـلاوه، دختـران بـیش از پـسران اعتقـاد به‌عمومیت داشتن تقلب در محیطهـای دانـشجویی دارنـد. ایـن نتایج با توجه به حـساسیت بیـشتر دختـران نـسبت بـه مـسائل اخلاقی و محیط بیرونیشان قابـل توجیـه اسـت، امـا بـا بیـشتر پژوهشهای گذشته که تفـاوتی بـین دو جـنس در ایـن متغیرهـا گزارش نکرده‌اند، در تعارض اسـت (۱۶، ۱۳، ۴). بـه‌دلیـل عـدم همخوانی نتایج پژوهـشها، بررسـی نقـش جنـسیت در انجـام و نگرش به‌تقلب باید کماکـان در پـژوهش‌هـای آینـده مـد نظـر پژوهشگران قرار گیرد.

گسترش فزایندۀ فناوری اطلاعات تـأثیر زیـادی بـر پدیـدۀ تقلب تحصیلی داشته است (۲۲، ۲۱ و ۲۰). در این پژوهش نیـز نگرش دانشجویان دختر و پسر در مورد تأثیر فنـاوری اطلاعـات بر تقلب در امتحانات و در تکالیف درسـی بـیش از حـد متوسـط بوده است. با توجه به سرعت فزایندۀ تغییرات در زمینـۀ فنـاوری اطلاعـات و توسـعۀ آن در دانـشگاههای کـشور، لـزوم آمـوزش دانشجویان در ارتباط با استفادۀ غیرمجـاز از متـون الکترونیکـی، آموزش استادان برای روشـهای کـشف تقلبهـای الکترونیکـی و ساخت ابزارهـای ردیـابی سـوء اسـتفاده از متـون الکترونیکـی، خصوصاً متون الکترونیکی بـه زبـان فارسـی، از اهمیـت زیـادی برخوردار بوده و باید در سطح کلان آمـوزش عـالی در مـورد آن برنامه‌ریزی شود. در ضمن، توسعۀ پایگاههای اطلاعـات علمـی مقالات و پایان‌نامه‌ها، به‌شکلی که کلیـۀ مراکـز آمـوزش عـالی کشور را در برگیرد برای مقابله با عدم صداقت تحـصیلی بـسیار حائز اهمیت است.

نگرش نسبت به تقلب به‌عنوان یک عمل غیراخلاقی بالاتر از حد متوسط بوده است و تفـاوتی بـین دو جـنس از ایـن نظـر مشاهده نشد. هر چند اکثر دانشجویان تقلب را عملی غیراخلاقی دانسته‌اند، اما هنوز درصدی از دانشجویان هستند که عمل تقلب تحصیلی را غیراخلاقی ندانسته یا حداقل میزان غیراخلاقی بودن آن را شدید ارزیابی نکرده‌اند. این نتایج نشان می‌دهد کـه بـرای رسیدن به حد آرمانی در این زمینه، آموزش دانشجویان در ارتباط با صداقت تحصیلی اهمیت بسیار دارد..

در ارتباط با رایجترین شـیوه‌هـای انجـام تقلـب در جلـسات امتحان، نگاه کردن و نوشـتن روی کاغـذ در رتبـه‌هـای بـالا و نوشتن روی اعضاء بدن و استفاده از تلفن همـراه در رتبـه‌هـای بعدی قرار گرفته است. به‌نظـر مـی‌رسـد بـا چیـدمان درسـت و برگزاری امتحانات در سالنهای معیارین تا حد زیادی می‌تـوان از رایجترین نوع تقلب (نگاه کردن) جلوگیری کرد. سایر انواع تقلب نیز با مدیریت درست جلـسات امتحـان تـا حـدود زیـادی قابـل پیشگیری است.

در ارتباط با رایجترین شیوۀ تقلب در تکالیف درسی هر چنـد شیوۀ سنتیِ گرفتن تکلیف از همکلاس هنـوز در رتبـۀ اول قـرار دارد، اما تأثیر فناوری اطلاعات در تقلب تحصیلی در این نـوع از تقلـب کـاملاً بـارز اسـت. در کنـار گـرفتن تکلیـف درسـی از همکلاسی، گرفتن مقاله از اینترنت نیز در رتبۀ اول (هر چنـد بـا فراوانی کمتر) قرار گرفته است. محول کردن کار بـه دیگـران و خرید مقاله از دیگر شیوه‌های رایج در تقلـب در تکـالیف درسـی است، که در رتبه‌های سوم و چهارم قرار گرفته‌اند. تفاوت معنادار بین نظر دختـران و پـسران در ارتبـاط بـا اسـتفاده از ابزارهـای الکترونیکی بدون ارجـاع بـا تـسلط بیـشتر پـسران بـه رایانـه و مهارتهای مرتبط با فناوریهای اطلاعات قابل پذیرش است.

در ارتباط با علت تقلب نیز نتایج این پژوهش نشان می‌دهـد عوامل درونی بیش از عوامل بیرونـی توسـط دانـشجویان مـورد تأکید قرار گرفته است. دو عامل درونی عدم مسؤولیت‌پـذیری و عدم وقت کافی در رتبه‌های اول و دوم، و عوامل بیرونـی ماننـد سخت بودن تکلیف و توقع زیاد از دانشجو در رتبـه‌هـای بعـدی

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

قرار می‌گیرند. سایر علل تقلب که توسط دانشجویان ذکر شده نشان دهندهٔ تأکید بیشتر آنها به عوامل درون فردی است. به‌طور مثال تنبلی و عدم برنامه‌ریزی در برابر عوامل برونی فردی، مانند سختگیری استاد ذکر شده است. این نتایج هر چند از نظر علل ذکر شده با پژوهش مرادی و سعیدی‌جم (۱۳۸۰) متفاوت است، اما از نظر تأکید بر عوامل فردی به نتایج مشابهی رسیده است (۱۳). در تحقیق مرادی و سعیدی‌جم نیز بر عوامل فردی (عدم انگیزه برای یادگیری و راحت‌طلبی) بر عوامل برون فردی (فشرده بودن زمان امتحانات و سختگیری بیش از حد استاد) برتری داشته است.

نتیجه‌گیری

استفاده از ابزارهای خود گزارشی (مانند مصاحبه و پرسشنامه) به منظور جمع‌آوری اطلاعات (به‌دلیل احتمال خود ممیزی آزمودنیها) از محدودیتهای مهم پژوهشهایی است که در موضوعهای مهمی مانند تقلب و فریبکاری تحصیلی انجام می‌گیرد. بنابراین لازم است که پژوهشگران برای جمع‌آوری اطلاعات در زمینه تقلب و فریبکاری تحصیلی از ابزار و روشهایی استفاده کنند که باعث افزایش اعتبار یافته‌ها شود.

در مجموع نتایج این پژوهش نشان می‌دهد تقلب یکی از پدیده‌های غیراخلاقی در دانشگاهها است که نیاز دارد هم توسط پژوهشگران و هم توسط مدیران و استادان، بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد. بسیاری از انواع تقلب با وضع قوانین، آموزش درست و مدیریت آموزشی قابل اجتناب است. این امر نهایتاً خواهد توانست روحیهٔ اخلاق علمی را در نظام آموزش عالی ترویج نماید. با توجه به‌کمبود پژوهشها پیرامون تقلبِ تحصیلی به نظر می‌رسد این موضوع باید بیش از گذشته مورد توجه متخصصان اخلاق علمی و علوم رفتاری قرار گیرد. استخراج روشهای عمدهٔ تقلب خواهد توانست راهکارهای پیشگیرانه برای این معضل را به نظام آموزشی پیشنهاد دهد. با توجه به گسترش فناوری اطلاعات در نظام آموزشی، روشهای کشف و کاهش تقلب الکترونیکی نیز از جمله مواردی است که باید از هم اکنون مورد توجه پژوهشگران قرار گیرد تا در آینده نظام آموزشی بتواند با تهدیدات آن مقابله نماید.

واژه‌نامه

تقلب	1. Cheating
عدم صداقت تحصیلی	2. Academic Dishonesty
دزدی ادبی	3. Plagiarism
اریک: مرکز اطلاعات منابع تعلیم و تربیت	4. ERIC (Education Resources Information Center)

منابع

1. Murdock TB, Beauchamp AS, Hinton A (2008). Predictors of cheating and cheating attributions: Does classroom context influence cheating and blame for cheating? European Journal of Psychology of Education 23(4): 477-492.
2. Murdock TB, Miller A, Kohlhardt J (2004). Effect of classroom context variables on high school students' judgments of the acceptability and likelihood of cheating. Journal of Educational Psychology 96(4): 765-777.
3. Lin CHS, Wen LYM (2007). Academic dishonesty in higher education: A nationwide study in Taiwan. Higher Education 54: 85-97.

۴. سیدحسینی داورانی سید وحید. نگرش دانشجویان پزشکی سال اول تا ششم نسبت به‌انواع خلاف دانشگاهی تقلب و سنجش فراوانی آن به‌روش غیر مستقیم. پایان‌نامهٔ دکتری پزشکی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۳، چاپ نشده.

۵. نخعی، نوذر، سیدحسینی سیدوحید. بررسی نظرات دانشجویان پزشکی در مورد تقلب امتحانی و فراوانی نسبی آن. گامهای توسعه در آموزش پزشکی. ۱۳۸۳، ۱(۲): ۵۷-۶۴.

6. Murdock TB, Anderman EM (2006). Motivational perspectives on student cheating: toward an integrated model of academic dishonesty. Educational Psychologist 41(3): 129-145.
7. Rettinger DA, Kramer Y (2009). Situational and personal causes of student cheating. Research in Higher Education 50: 293-313.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]

8. Rettinger DA, Jordan AE (2005). The Relations among Religion, Motivation, and college cheating: A Natural Experiment. Ethics & Behavior 15(2): 107-129

9. McCabe DL, Trevino LK, Butterfield KD (2001). Cheating in Academic Institutions: A Decade of Research. Ethics & Behavior 11(3): 219–232.

10. Brimble M, Stevenson P (2005). Perceptions of the prevalence and seriousness of academic dishonesty in Australian Universities. The Australian Educational Researcher 32(3): 19-44.

11. Gerdeman RD (2000). Academic Dishonesty and the community College. Available at ERIC (ED447840: http://www.eric.ed.gov): Retrieved 2009/9/20.

۱۲. نخعی نوذر، نیک‌پور هادی. بررسی نظرات دانشجویان پزشکی در مورد فریب‌کاری پژوهشی در تدوین پایان نامه و فراوانی نسبی آن. گام‌های توسعه در آموزش پزشکی. ۱۳۸۴، ۲(۱): ۱۰-۱۷.

۱۳. مرادی ولی‌اله، سعیدی‌جم مسعود. بررسی علل گرایش دانشجویان به‌تقلب در امتحانات دانشجویان علوم پزشکی همدان در سال ۱۳۷۵. طب و تزکیه. ۱۳۸۰، شمارهٔ۴۰: ۱۶-۱۹.

۱۴. نیک‌پور هادی. تعیین نگرش دانشجویان سال آخر پزشکی نسبت به انواع تقلب در مراحل تدوین پایان‌نامه و سنجش فراوانی آن به‌روش غیرمستقیم. پایان‌نامهٔ دکتری پزشکی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۲، چاپ نشده.

۱۵. سپهری‌نیا امیر. تأثیر عزت نفس بر نگرش نسبت به تقلب و اقدام به‌آن در دانش‌آموزان دختر و پسر سال سوم راهنمایی شهرستان شوش. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۶، چاپ نشده.

۱۶. نعامی عبدالزهرا. بررسی تأثیر تهدید به تنبیه خفیف و شدید بر نگرش نسبت به تقلب و اقدام به آن در دانش‌آموزان پسر سال سوم راهنمایی. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۲، چاپ نشده.

۱۷. دریس عصمت. بررسی تأثیر تهدید تنبیه خفیف و شدید بر نگرش نسبت به‌تقلب و اقدام به‌آن در دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اهواز. پایان‌نامهٔ کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۷، چاپ نشده.

18. Schmelkin LP, Gilbert K, Spencer KJ, Pincus HS, Silva R (2008). A multidimensional scaling of college students' Perceptions of academic dishonesty. The Journal of Higher Education 79(5): 587-607.

19. Niiya Y, Ballantyne R, North MS, Crocker J (2008). Gender, contingencies of self-worth, and achievement goals as predictors of academic cheating in a controlled laboratory setting. Basic and Applied Social Psychology 30: 76–83.

20. Ercegovac Z, Richardson JV (2004). Academic dishonesty, plagiarism included, in the digital age: A literature review. College & Research Libraries 65(4): 301-318.

21. Park C (2003). In other (People's) words: plagiarism by university students—literature and lessons. Assessment & Evaluation in Higher Education 28(5): 471-488.

22. Supon V (2008). Teachers: Recognize Important Steps to Reduce Cheating, Journal of Instructional Psychology 35(4): 376-379.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1390.6.1.6.9]